

بازارها

بازار به محل خرید و فروش و عرضه کالا گفته می شود و ریشه اصلی این کلمه از زبان پهلوی گرفته شده است. این مکان در واقع، محل حضور عده ای با عنوان «خریدار» برای تهیه کالا و خدمات مورد نیاز خود از عرضه کنندگان کالا و خدمات با عنوان «فروشنندگان» است. بنابراین: بازار محل تجمع خریداران و فروشندهانی است که در حال انجام مبادله و داد و ستد کالا و خدمات هستند.

هرچند، شکل گیری بازار، مقارن با شکل گیری شهرها بود و در طی تاریخ و از دوران هخامنشیان تا ایران پس از اسلام شاهد رشد و رونق این مکان ها بودیم، اما آنچه امروزه از بازارهای قدیمی موجود در شهرهای ایران باقی مانده و هم اکنون نیز مورد استفاده قرار می گیرد متعلق به دوران صفویه به بعد است، به طوری که بسیاری از بازارهای بزرگ در شهرهای بزرگی چون: تبریز، اردبیل، شیراز، اصفهان، قزوین، تهران از یادگاری های آن دوره به بعد است.

مهم ترین مشخصات بازارها سنتی ایران عبارتند از: وجود راسته یا گذرگاه های اصلی و فرعی، وجود مجتمع های تجاری که دارای انبارها و محل هایی برای سکونت موقت بازرگانان بودند و نیز وجود مجتمع های تجاری بی امکان سکونت مثل قیصریه، تیمچه و بدستان. با گسترش بازار رفته رفته در کنار این مکان، کاروانسرا، حمام، مدارس، خانقاه و امکانات دیگری چون پارک و زمین چوگان تاسیس شد. امروزه ما شاهد تغییرات اساسی در ساختار معماری بازارها هستیم، ساخت پاساژها، بازارهای مدرن، مجتمع های تجاری چند منظوره با ساختاری متنوع و برگرفته از معماری غرب از جمله این تغییرات است.

بازار تبریز

بازار تبریز با داشتن مساحتی حدود ۱ کیلومتر مربع، یکی از بزرگ ترین و مهم ترین بازارهای سرپوشیده ایران و جهان به شمار می آید. هرچند اطلاع دقیقی از تاریخ احداث آن در دست نیست، اما مورخان و جهان گردانی نظیر: ابن بطوطه، مارکوپولو، شوالیه شاردن، جاکسن، اولیای چلبی، گاسپار دروویل، الکسیس سوکتیکف، یاقوت حموی، اوژن فلاندن، حمدالله مستوفی، مقدسی و سایرین که از قرن چهارم هجری تا دوره قاجاریه از این بازار بازدید کرده اند، در توصیف آن مطالب زیادی نوشته اند. در خصوص موقعیت و مکان ساخت این بازار باید گفت؛ این بازار در تبریز به گونه ای ساخته شده است که در هسته مرکزی شهر واقع شده و از سمت شرق به عالی قاپو، از سمت غرب به مسجد جامع و از قسمت شمال، بخش هایی از شمال رودخانه مهران را در برمی گیرد. بازار امروزی تبریز بعد از زلزله سال ۱۱۹۳ هجری قمری که مصادف با اواخر دوران زندیه و آغاز حکومت قاجاریه بود، به دستور نجفقلی خان دنبلی، والی تبریز بازسازی شد و در حال حاضر نیز این بازار با طاق ها و گنبد های بلند آجری دارای ۵ هزار و ۵۰۰ باب حجره، مغازه و فروشگاه، ۴۰ نوع شغل، ۳۵ باب سرا، ۲۵ باب تیمچه، ۲۰

باب مسجد، ۲۰ باب راسته و راسته بازار، ۱۱ باب دالان و ۹ باب مدرسه دینی می باشد. بعضی از تیمچه ها و سرای ها سه طبقه اند، به طوری که طبقه اول برای نگهداری کالا، طبقه دوم مخصوص تجارت و محل کسب و کار و طبقه سوم به عنوان محل استراحت و دفتر کار اختصاص داده شده است. بازار تاریخی تبریز علاوه بر این که در سال ۱۳۵۴ هـ ش، در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید، در مرداد ماه سال ۱۳۸۹ هـ ش، نیز به عنوان نخستین بازار جهان در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسید.

بازار ارومیه

بازار ارومیه، یکی از بازارهای تاریخی متعلق به دوران صفویه است. این بازار در قسمت جنوب شرقی شهر ارومیه و بین خیابان امام، خیابان عسگرآبادی، اقبال و مهاباد واقع شده است. این بازار با معماری ساده طاق ها، چشمه ها و گنبد های مختلف دارای تیمچه ها، حمام ها، سراها و مسجدهای مربوط به دوران زندیه و قاجاریه می باشد. مسجد جامع ارومیه نیز در این کنار این بازار و در شمال راسته عطاران که به میدان گندم مشهور واقع شده است.

سنتی ترین، مهم ترین و پررونق ترین راسته های بازار ارومیه، شامل راسته های مسگران، حلبی سازان، چاقوسازان، زرگران، فرش فروشان، کفاشان، بلورفروشان، بذرفروشان و عطاران می باشد. همچنین در بین راسته ها، حمام های قدیمی چون: حمام آخوند، حمام تجلی، حمام قائم و قراجه برای استحمام مردم و بازاریان احداث شده است.

از دیگر مجموعه های موجود در این بازار می توان به سرای حاج ابراهیم و کاروان سرای واقع در شمال مسجد جامع محل بارانداز فرش بود و سرای شجاع الدوله محل بارانداز لوازم مورد نیاز راسته های دیگر بود. لایته امروزه این راسته ها با کمی تغییرات به حیات اقتصادی خود ادامه می دهند.

بازار خوی

بازار تاریخی خوی، بازار وسیع و قدیمی است که در بخش شرقی شهر و در موازات خیابان طالقانی و انقلاب خوی واقع شده است. وجود دورازه سنگی و بقایای به جا مانده از حصار شهر قدیمی و خندق پشت آن و نیز براساس نوشته برخی از نویسندگان و جهانگردان، همچون ابن حوقل، بیانگر پایه گذاری این بازار در دوران اسلامی و دوران پیش از قرن چهارم است. با این وجود دوران آبادی و رونق بازار خوی متعلق به دوران صفویه، زندیه و قاجاریه می باشد. حکومت صفویه به دلیل نزدیکی شهر خوی به مرزهای دولت عثمانی و نیز به منظور کنترل ایلات و عشایر مرزنشین توجه زیادی به این منطقه داشت به طوری که در مواقعی از آن جا به عنوان پایتخت تابستان خود استفاده می کرد.

با روی کار آمدن دولت های زندیه و قاجاریه بخش های مختلفی به بازار خوی افزوده شد و در اوایل دوره قاجاریه، به دستور عباس میرزای قاجار، امیر احمدخان دنبلی اقدام به ساخت مجموعه های جدیدی از چند راسته بازار سرپوشیده، سراها، چهارسوهای خوش ترکیب و گذرها در این بازار نمود. اما در بازار خوی برخلاف بازارهای اصفهان، کرمان، اراک به جز رگه چینی دقیق و منظم در بعضی از چهارسوها، هیچ گونه تزیینات گچ بری، کاشیکاری و کتیبه دیده نمی شود. از مهم ترین مصالحی بکار رفته در ساختمان بازار می توان به ملاط

گچ، خاک، آجر و در بخش پی ساختمان، سنک اشاره کرد

راسته های موجود در بازار خوی هر کدام مربوط به مشاغل جدا نظیر مسگر بازار، بورکچی بازار، زرگر بازار، خرازی بازار و فرشچی بازار است. همچنین در دوران قاجار در این بازار کاروانسراهایی با نام های خان، میرزا هاشم و چیت سازان جهت رفع نیاز و استراحت مردم و بازاریان ساخته شد

بازار کرمانشاه

بازار کرمانشاه، یکی از بازارهای بزرگ سنتی ایران است که قدمتی بیش از ۱۵۰ ساله دارد. آبادانی و رونق این بازار به دوران حکومت فتحعلی شاه قاجار بر می گردد. فتحعلی شاه قاجار، در سال ۱۲۲۱ هـ ق، فرزند خود محمدعلی میرزای دولتشاه را به حکومت ایالت کرمانشاه منصوب کرد. محمدعلی میرزا، در این ایالت اقدام به ساخت بازار بزرگ، سربازخانه شهری، کارخانه چوب سازی، بناهای مذهبی، میادین شهر، حمام ها و دیگر بناهای عمومی کرد. بازار اولیه در کنار رودخانه آبشوران ساخته شد ولی بعدها ساخت این بازار از دروازه سید جمعه شروع شد و به دروازه چقا سرخ که اصلی ترین بخش های شهر کرمانشاه به شمار می آید، ختم شد. بازار تاریخی کرمانشاه که به تاریکه بازار یا بازار زرگرها مشهور است؛ از مجموعه ی فعالیت های تولیدی، بازرگانی، اجتماعی، فرهنگی و مذهبی تشکیل شده است. این بازار متشکل از ۱۸ راسته بازار با عناوینی نظیر: بازار زرگرها، مسگرها، علافخانه، کلوچه پزها، صراف ها، آهنگرها، بزازخانه کهنه، بزازخانه نو و غیره است. علاوه بر این راسته ها، سراهای متعددی چون: سرای کاشانی، سرای حکیم الدوله، سرای نور، سرای اصفهانیها، سرای وکیل الدوله، سرای خرما فروشها، سرای فراش باشی، سرای عماد الدوله، سرای سنگ تراشها، سرای رنگرزا و نیز بناهای عمومی مثل مسجد عماد الدوله، مسجد و حمام حاج شهبازخان در این بازار متمرکز است

در دوران پهلوی، با ورود وسایل نقلیه به کرمانشاه و ضرورت احداث خیابان ، در سال ۱۳۱۲ نقشه خیابان مدرس تهیه و عملیات اجرایی آن آغاز شد. با احداث خیابان مدرس بازار تاریکه به دو بخش شرقی و غربی تقسیم شد. البته این اقدام نقش فعالیت های تولیدی چون: آهنگری، مسگری، سفیدگری، سراجی، صندوق سازی، گیوه کشی، نعل سازی، رنگرزی، صرافی و غیره را کم رنگ کرد. ولی با اینحال، این بازار سنتی، بخشی از میراث کهن این شهر به شمار می رود که گذشته از معماری زیبا بازگو کننده تاریخ و خاطره گذشته شهر است

بازار قدیمی کرمانشاه در سال ۱۳۷۶، با شماره ۱۹۴۴، از سوی سازمان میراث فرهنگی در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید